

Şer'iyeye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ankara Sancağında Meydana Gelen Kadın Cinayetleri (1643-1672)*

*Femicide in the Sanjak of Ankara in the 17th Century
According to the Sharia Court Records (1643-1672)*

SULTAN OĞUL**

ÖZ

Kadın cinayetleri, tarihin her döneminde ve her toplumda yaşanmıştır. Bu vakıa gerek dünyada ve gerekse ülkemizde pek çok araştırma ve incelemeye konu olmuştur. Ancak mevcut literatür dikkate alındığında, Osmanlı döneminde işlenen kadın cinayetleri konusu üzerine yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise mevcut literatüre katkı sağlamak amacıyla 1643-1672 yılların arasında Ankara sancağında meydana gelen kadın cinayetleri ele alınmıştır. Söz konusu çalışma için Osmanlı mahkeme kayıtları olan şer'iyeye sicilleri taranmış ve Ankara sancağına ait 25 sicil üzerinde inceleme yapılmıştır. Bu kayıtlara göre yaklaşık 30 yıllık bir süre zarfında meydana gelen 194 cinayet vakasından, kadınlara ilişkin 21 cinayet davası tespit edilmiştir. 25 sicilden bazı sicillerin kısmen tahribata uğraması ve dolayısıyla çözümlenemeyen hükümlerin arasında başka cinayet vakalarının da olma ihtimali vardır. Bundan dolayı eldeki mevcut ve sağlam kayıtlarla daha sağlıklı bir sonuca ulaşmaya çalışılmıştır. 21 kadın cinayeti üzerinde derinlemesine inceleme yapılmış ve bu cinayetler faili meçhul, şüpheli ve aile içi olmak üzere üç farklı açıdan değerlendirilmiştir. Bu minval üzere cinayetlerin işlenme sebeplerine dikkat çekilerek, hukuki sürecin ne şekilde işlendiği Osmanlı-İslam kaidelerine göre açıklanmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler çerçevesinde bu kadın cinayetlerinin işlenme şekli (boğma, bıçaklama, darbetme), faillerinin yakınlık derecesi (aile-yabancı), cinayet mahalli, hukuki sürecin nasıl işlediği ve ahalinin bu durum karşısındaki tutumu, hukuki ve sosyal açıdan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ankara, Sosyal, Hukuk, Kadın Cinayetleri

* Makale geliş tarihi: 18 Nisan 2025, kabul tarihi: 14 Ekim 2025, araştırma makalesi.

** Doktora Öğrencisi, [Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi](#) Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara/Türkiye, sultan.ogul@ogr.hbv.edu.tr, ORCID

ABSTRACT

Femicides have occurred in every period of history and in every society. This phenomenon has been the subject of numerous studies and investigations both globally and in our country. However, when the existing literature is considered, it is observed that studies on women's murders committed during the Ottoman period are limited in number. This study aims to contribute to the existing literature by examining women's murders that occurred in the Sanjak of Ankara between the years 1643-1672. For this study, the *şer'iyye sicilleri*, which are Ottoman court records, were scanned, and 25 registers belonging to the Sanjak of Ankara were examined. According to these records, out of 194 homicide cases that occurred within a period of approximately 30 years, 21 homicide cases involving women were identified. Due to partial damage to some of the 25 registers and the possibility of other homicide cases among the unresolvable rulings, this study attempts to reach a more reliable conclusion with the available, intact records. Within the relevant historical period, 21 women's murders were examined in depth, and these murders were evaluated from three different perspectives: unknown perpetrator, suspicious, and domestic. In this context, attention was drawn to the reasons for the commission of the murders, and the legal process was attempted to be explained according to Ottoman-Islamic rules. Within the framework of the data obtained, the manner in which these women's murders were committed (strangulation, stabbing, beating), the degree of kinship of the perpetrators (family-stranger), the place of the murder, how the legal process was carried out, and the attitude of the populace towards this situation were examined from legal and social perspectives.

Keywords: Ottoman, Ankara, Social, Law, Femicide

Giriş

İSLAMİYET öncesi Türk devletlerinde idari ve sosyal hayatları çerçevesinde kadınlar, erkekler ile eşit hukuki haklara sahip olmakla birlikte pek çok alanda oldukça etkili idi.¹ Örneğin Hunlar'da, devlet başkanı seçilen ve tören esnasında 'han' ünvanı alan şahsın yanında, eşi de bu törenle ünvan sahibi olmaktaydı. Bu geleneğin İslam öncesi tüm Türk devletlerinde devam ettiği görülmektedir.² Eski Çağ ve Orta Çağ'da Türk kadını belli bir kimliğe sahip, bir mekâna hapsedilmeyip, kendisine özgür bir alan sunulan ve çağdaşları olan Avrupa'daki diğer kadınlara nazaran gerek toplum içinde ve gerekse devlet idaresinde oldukça aktiftir.³

Kadınlar hemen her alanda ortak hareket edebiliyorlardı. At binmek, avlanmak, savaşmak ve ayinleri yönetmek gibi özel görevleri üstlenip boy, kabile türü yaşam sahaları içinde üst düzey görevlerde faaliyet sahibiydiler.⁴ Kadına verilen

¹ Selahattin Doğuş, "Kadın Alplardan Bacıyan-ı Rum'a (Anadolu Bacıları Teşkilatı); Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/ I, (2015), s. 131-132.

² Mine Esensel, *Osmanlı Devleti'nde Kadına Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 2023, s. 31.

³ Hasan Acar, "Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın", *İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, 6/21, (2019), s. 396.

⁴ Okan Açıl, "İlk Türk Devletlerinde Kadın Algısı ve Kadın Hakları", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/3, (2016), s. 64.

saygının bir göstergesi olarak eski Türk kitabelerinde, kadınların da isimleri zikredilirdi. Örneğin Bilge Kağan Kitabesinde, “*Tanrı Türk milleti yok olmasın diye babam İl-teriş Kağan ile anam İl-bilge Hatun'u yükseltti*”, ifadesi, Türk kültür yaşam biçiminde kadına verilen önem ve toplum içindeki konumunun gösterilmesi bakımından önemli görülmektedir.⁵ Dolayısıyla kadının, devlet idaresinde erkeğin yanında yer almasıyla birlikte, siyasi kararlarda kağan, han veya hakanın yanında birlikte söz sahibi olduğu görülmektedir. Ayrıca eski Türk geleneğinde, birlikte yaşadıkları ev dâhil ailenin tüm mal varlığı eşlerin ortak malı kabul edilirdi.⁶

Osmanlı toplum yaşantısında ise kadın hukuki bakımdan miras, evlilik, boşanma, mülk sahibi olmak gibi şer'i hukukun sağladığı haklara sahipti. Nitekim bu dönemde kadınların mahkemeyi aktif olarak kullandıkları görülmektedir.⁷ Örneğin 1643-1672 yılları arasında Ankara sancağında görülen boşanma davalarının birçoğu kadınların mahkemeye başvurusuyla açılmıştır. Bu davaların çoğunda kadınların şiddetli geçimsizliği sebep göstererek boşanma talebinde bulundukları ve hâkimin (kadı) kararıyla anlaşmalı bir şekilde boşanabildikleri görülmektedir. Yine bu dönemde kadınların Divan-ı Hümayun'a dahi müracaat ettikleri bilinmektedir.⁸ Nitekim burada, kadın veya erkeğe dayalı bir cinsiyet ayrımına gidilmediği gibi din, dil ve ırk fark etmeksizin hukuki süreçten herkes eşit şekilde faydalanmaktadır. Bu bakımdan açık bir şekilde ifade edilebilir ki, Osmanlı Devleti, şer'i ve örfi hukukun sağladığı çeşitli haklarla kadınları koruma altına almıştır. Ancak yine de kadına uygulanan şiddet ve kadın cinayetleri tam olarak önlenememiş değildir.⁹ Oysaki Osmanlı toplum yapısına dair genel intiba sosyal bağların daha güçlü ve cemaat tarzı ilişkilerin hâkim olduğudur. Ayrıca toplum düzeninde refahı sağlayıcı kurallara uyulmasına ve sosyal mahremiyetin korunması gibi durumlara dikkat edilmekteydi. Devlet kasame, diyet, kısas vb. uyguladığı birtakım yöntemler ile suçları önlemeye ve toplumsal düzeni sağlamaya çalışmıştır. Teoride uyulması gereken bu kurallar olmakla birlikte, bu kurallara bütünüyle uyulduğu söylenemez.

Osmanlı döneminde meydana gelen kadın cinayetleri, günümüz araştırmaları kapsamında ele alınan, sosyal ve hukuki bağlamda incelenen kadın cinayetlerinden ayrılmaktadır. Osmanlı şer'iyye sicillerinde ekseriyetle tespit edilen kadınların bir sebepten öldürülmeleri, kadın oldukları için değil daha çok şiddetli geçimsizlik, darp, yaralama veya namus meselesi gibi durumlar söz konusudur. Bununla birlikte Osmanlı belgelerinde öldürülen kişinin biyolojik anlamda kadın veya erkek olduğunu vurgulamak için “maktul” ve “maktule” kavramları kullanılmıştır.

⁵ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998), s. 249; Acar, “Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın”, s. 396.

⁶ Akçıl, “İlk Türk Devletlerinde Kadın Algısı ve Kadın Hakları”, s. 65.

⁷ Betül İpşirli Arğıt, “Osmanlı Hukuk Çalışmalarında Kadın”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III/V, (2005), s. 578.

⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Meşihat (MŞH), Şer'iyye Sicilleri (ŞSC.d), Ankara Şer'iyye Sicili (AŞS) Defter No: 516, hk. 824.

⁹ Veysel Gürhan, “18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kadın ve Hukuk: Amid Mahkemesi'nde Kadınların Hak Arama Süreçlerine Dair Bazı Değerlendirmeler”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, VI/III, (2017), s. 664

Bu kullanım, günümüzün feminist yaklaşımı çerçevesinde anlaşılan, kişinin cinsiyetine dayalı bir ayırım gütmekten ziyade, sadece şahsın kadın veya erkek olduğunu belirtme amacı taşımaktadır. Ancak modern çalışmalara bakıldığında daha çok kadının, kadın olduğu gerekçesiyle, yani cinsiyete dayalı bir ayırımdan ötürü öldürüldükleri ileri sürülmektedir. Oysaki 1801 yılına kadar öldürülen erkek veya kadına dair bir cinsiyet ayrımı yapılmayıp, genellikle meydana gelen cinayet vakaları için ‘homocide’ kavramı kullanılmıştır. Kadın cinayetine dayalı ilk kavramsal farkındalık ise 1801 yılından itibaren ‘femicide’ kavramının literatüre geçmesiyle, cinayetlerin cinsiyete dayalı ve öldürülen kişinin cinsiyetine vurgu yapan araştırmaların incelenmesine yol açmıştır. Dolayısıyla bu durum cinayet vakalarında cinsiyete dayalı farklı bir perspektifi ortaya koymuştur. Bu konuda Diana E. H. Russell, kitabı için yaptığı araştırma sırasında 1827 yılında basılan ve William MacNish tarafından yazılan, “*İcra Edilmemiş Bir Kadın Cinayetinin İtirafı*” adlı bir eserden söz etmektedir. Fakat ‘femicide’ terimi ilk defa 1801’de “*The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century*” adlı yayında geçmektedir. Russell, kadın cinayet teriminin hukuki bağlamda kabul edilebilirliği için ise 1848 yılını ve “*The Oxford English Dictionary*” adlı çalışmayı referans göstermektedir. Bu gelişmelere rağmen femicide tabiri, 1980 ve 1990’lara kadar biyolojik cinsiyet vurgusuyla kullanılmıştır. Fakat bu tarihlerden sonra feminist anlayışa sahip grupların süzgecinden geçerek, ‘cinsiyeti’ karşılayan bir içeriğe yani öldürülen kadınların, kadın oldukları için öldürüldükleri düşüncesine dönmüştür.¹⁰

1. İslam-Osmanlı Hukuk Sisteminde Cinayet Tabiri ve Hukuki Süreç

Cinayet, kişi hak ve hürriyetine saldırı olup tarih boyunca hemen hemen hiçbir toplumda kabul görmemiştir.¹¹ Adam öldürmek olarak da tabir edilen bu eylemin gerçekleşmesi durumunda, öldüren kişiye ‘cânî’ (katil), öldürülene de ‘mecniyyün aleyh’ (öldürülen/maktul) denilmektedir.¹² Kur’ân, İncil ve Tevrat’ta haksız yere adam öldürmek apaçık bir şekilde suç olarak ifade edilmiş ve diğer dinlerde de kınanarak kesin bir şekilde yasaklanmıştır.¹³ Ayrıca cinayet tabiri bilhassa adam öldürme için kullanılsa da aslında mala ve bedene yönelik bütün hukuksuz fiilleri kapsamaktadır.¹⁴ İslam hukukunda bu tür eylemlerde bulunanlara karşı önleyici tedbirlerin alındığı ve bazı cezai müeyyidelerin uygulandığı görülmektedir.

¹⁰ Diana E. H. Russell, “Femicide: Politicizing the Killing of Females”, s. 28, Erişim Tarihi: 1.10.2025. <https://cpcjalliance.org/wp-content/uploads/2014/08/10k.-FemicideReport.pdf#page=36>; John Corry, *The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century*, (London: G. Kearsley, 1801), s. 60; Elif Gazioğlu, “Kadın Cinayetleri: Kavramlaştırma ve Sorunlu yaklaşımlar”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7/30, (2013), s. 92; Meral Öztürk ve Sezer Ayan, *Kadın Cinayetleri (Femisid): Kavramlaştırma ve Kavramlaştırmada Yaşanan Sorunlar Tüm Yönleriyle Kadın Cinayetleri*, Ed. Meral Öztürk ve Meryem Berrin Bulut, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019), s. 1.

¹¹ Ali Bardakoğlu, “Katil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXV, (2025), s. 45-48.

¹² Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, (İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2004), s. 28-29; Hasan Ali Eş-Şazeli, “Cinayet”, *DİA*, VIII, 1993, s. 14-15.

¹³ El-Mâide 5:27-28-31-32; el-Bakara 2:61; Âl-i İmrân 3:21-112-181; el-En’âm 6:140; el-İsrâ 17:31; Yâsîn 36:20-27; el-Mü’min 40:28; Tekvîn 9:5-6; Çıkış, 20:13, 21:12-14, 23:7; Sayılar, 35/11-21; Matta, 5/21-22; Luka, 18:20; Bardakoğlu, “Katil”, 45-48.

¹⁴ Hasan Ali Eş-Şazeli, “Cinayet”, s. 14-15.

Bu bakımdan İslam hukukunda suçlar had, kısas ve tazir olarak sınıflandırılmış¹⁵ ve adam öldürme suçu, kısas suçları içinde değerlendirilmiştir.¹⁶ Bununla birlikte 'kısas',¹⁷ 'diyet',¹⁸ 'kasâme'¹⁹ gibi caydırıcı tedbirler, İslam öncesi var olan ve toplumda dirlik ile düzeni bozan cinayet gibi fiil ve hareketleri engellemek için kullanılan yöntemler olmuştur. Kamu düzenini ve huzurunu sağlayıcı nitelikte görülen bu kurallar yalnızca kadın, erkek veya çocuk gibi şahsa yönelik değil, aynı zamanda yukarıda da ifade edildiği üzere, kişilerin sahip olduğu mülkiyetin de korunmasına yöneliktir. Ayrıca ifade etmek gerekir ki İslam hukukunda gerek birey ve gerekse toplumsal sorunlarla ilgili konularda, çözüm veya düzen açısından belirlenen kurallar, bütün zamanlar, mekânlar ve milletler için geçerlidir.

İslam hukukçularının yapmış oldukları bu sınıflandırmaya göre 'had' yani sınır, uyulması gereken şer'i kurallardır.²⁰ Had gerektiren suçlar, esas itibarıyla müeyyidesi şâri' (Allah ve Peygamber) tarafından belirlenmiş olup, Allah'ın iradesine karşı işlenen (zina, kazf, şarap içme, hırsızlık, yol kesme, irtidat, isyan/ayaklanma/eşkıyalık) ve Kur'ân'da açıkça ifade edilen, cezası değişmez suçların tümünü kapsar.²¹ Kısas ise, yine cezası şâri' tarafından belirlenen ve şahıs haklarına yönelik olan suçlar olup adam öldürme, darp, yaralama gibi müessir fiiller ile diyet ve âkilenin uygulandığı suçları ifade etmektedir.²² Tazir gerektiren suçlara gelince, had ve kısas suçları gibi, cezası Allah ve Peygamber tarafından belirlenmemiş suçlara verilecek ceza ve uygulamanın devlet başkanı veya hâkime bırakıldığı suçları ifade eder.²³

Osmanlı hukuk sistemi esas itibarıyla İslam hukuku çerçevesinde ve ağırlıklı olarak Hanefi mezhebine dayanmaktadır.²⁴ Ancak diğer Müslüman Türk devletlerinde de olduğu gibi Osmanlı Devleti de şer'i kanunların yanı sıra örfi kanunları da içeren bir hukuk sistemine sahiptir.²⁵ Bundan dolayı Osmanlı ceza hukukunda adam öldürme, darp, yaralama, zina, hırsızlık ve benzeri suçlara hem şer'i hem

¹⁵ M. Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020), s. 154-155.

¹⁶ Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004), s. 24.

¹⁷ Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu ve Gülnihal Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, (Ankara: Turhan Kitapevi, 2020), s. 86-87; Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, XXV, (2022), s. 488-494; Mehmet Ali Ünal, "Kısas", *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011), s. 402.

¹⁸ Veli Sırım, "İslam'da Diyet Uygulaması ve Sosyo-Ekonomik Yönde Değerlendirilmesi", *Tevilat*, IV/I, (2023), s. 278-295; Ali Bardakoğlu, "Diyet", *DİA*, IX, 1994, s. 473-479; Üçok, Mumcu, Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 87.

¹⁹ Hadi Sağlam, "İslam Hukuku Tarihinde Faili Meçhul Cinayetler Meselesi (Kasâme Müessesesi)", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, III/II, (2010), 485-531; Ali Bardakoğlu, "Kasâme", *DİA*, XXIV, (2001), s. 528-530; Mehmet Ali Ünal, "Kasâme", *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s. 384.

²⁰ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), s. 129.

²¹ Ali Bardakoğlu, "Had", *DİA*, 14, (1996), 547-551; Mumcu, Üçok ve Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 89; M. Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 153-154-179.

²² Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, XXV, (2022), s. 488-494; Mehmet Ali Ünal, "Kısas", *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011), s. 402; Mumcu, Üçok ve Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 86-87.

²³ Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *DİA*, 40, (2011), s. 198-202; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 441; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 155.

²⁴ Akman, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, s. 14.

²⁵ Halil İnalıcık, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet*, (İstanbul: Kronik Yayınları, 2017), s. 33.

de örfi hukuk geleneğine bağlı kalarak ceza verilmekteydi. Fatih Sultan Mehmed (1444-1446, 1451-1481), II. Bayezid (1481-1512), Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) dönemi kanunnamelerinde bu tür suçlara karşı uygulanan cezalar yer almaktadır.²⁶ Örneğin cinayet vakalarında suçu sabit olan kişilere genellikle kürek cezası, kale hapsi, pranga cezası, sürgün veya idam cezası verilmekteydi.²⁷

Bu çalışmaya konu olan tarih aralığı yaklaşık 30 yılı kapsamaktadır. Osmanlı hukuk sistemi göz önünde bulundurulduğunda ilgili süre zarfında 194 cinayet vakası azımsanacak bir miktar değildir. Esasında sicillerden tespit edildiği kadarıyla Ankara mahkemesinde görülen cinayet davaları yaklaşık 235 kayıt civarındadır. Ancak söz konusu 235 kayıttan bazıları mükerrer kayıtları içermektedir. Bu durum bazen aynı cinayete dair birden fazla kişinin şikâyet etmesi veya sorguya alınmasından kaynaklanabiliyordu.²⁸ Öte yandan bu dönemde yaşanan Girit (1645-1669) ve Erdel (1658-1662) savaşları, Anadolu'da baş gösteren Abaza Hasan İsyanı ve sonrasındaki eşkıyalık faaliyetleri toplum içindeki asayişin bozulmasına sebep olmuştur.²⁹ Dolayısıyla ortaya çıkan otorite boşluğu ve sonrasında meydana gelen olumsuz hadiseler toplumsal huzursuzluğa neden olmuş ve bu durum suç oranlarının artmasında etkili olmuştur. Örneğin aşağı yukarı aynı dönemlerde Manastır şehrinde 35 yıl içinde meydana gelen gasp, yaralama, eşkıyalık, hırsızlık, cinayet ve diğer türden suç vakaları ile beraber toplam 150 vaka tespit edilirken, Ankara kazasında sadece cinayet miktarı bu sayıyı geçmektedir. Araştırılan dönemde Manastır'ın toplam nüfusu 12.000 civarında hesaplanmıştır.³⁰ Ankara nüfusu ise yaklaşık 13.000 ile 20.000 arasında hesaplanmıştır.³¹ Bu bakımdan düşünüldüğünde suç oranlarındaki artışın nedeni nüfustan ziyade toplumdaki dirlik ve düzenin bozulmasından ileri gelmektedir. Çünkü bu dönemde Ankara sicillerinden tespit edildiği kadarıyla, eşkıyalık faaliyetlerinden dolayı (yol kesme, adam

²⁶ Mehmet Akman, "Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III/5, (2005), s. 489; İnalçık, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet*, s. 33.

²⁷ Esensel, *Osmanlı Devleti'nde Kadına Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri*, s. 12-16; Yasemin Demircan, "Sözlü Tarihin Vesikalarındaki Yansımaları: Velioğlu Ahmed Efendi Cinayeti", *Studies of the Ottoman Domain*, 1/1, (2011), s. 63-68.

²⁸ Mahi bt. Bulgar vakası buna örnek gösterilebilir. Zira bu dava bir yıldan fazla sürmüştür. Aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır.

²⁹ Ersin Gülsoy, *Girit'in Fethi ve Osmanlı İdaresinin Kurulması: 1645-1670*, (İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2004); Mücteba İlgürel, "Abaza Hasan", *DİA*, I, (1988), s. 10-11; Mücteba İlgürel, *Abaza Hasan Paşa İsyanı Huruc Ale's-Sultan*, (İstanbul: Yeditepe Akademi Yayıncılık, 2023); Hava Selçuk, "The Jelali Abaza Hasan Rebellion And Its Reflections On Kayseri", *Turkish Studies*, III/IV, (2008); Erol Özvar, Dorukhan Selçuk, "1660-1661 Yılı Erdel Seferi ve Bütçesi", *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, XXX-VIII/2, 2016, s. 123-134.

³⁰ Burak Dinçergök, *Osmanlı Manastır'ında Suç ve Ceza*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023, s. 57.

³¹ Ankara nüfusu bu dönemde avarız-hanelerinden tespit edildiği kadarıyla 521 ile 843 avarız-hanesi arasında değişmektedir. Bu da ortalama (30 yıllık süre zarfında) 13.050-20.000 arasında değiştiğini göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Kâmil Kepeci (KK.d.) no. 2623, s. 69; Maliyeden Müdevver (MAD.d.), no. 3157, s. 76; Suç oranlarında nüfus yoğunluğunun etkileri olabilir. Ancak bu dönemde yukarıda da ifade edildiği üzere olumsuz koşullarının etkileri suç vakalarının artmasına daha çok neden olmuştur.

öldürme, hırsızlık, gasp, ev baskını) suç vakalarının arttığı bir dönem olmuştur.³² Ayrıca askerin seferde olması ve çeşitli bölgelerde isyanların vuku bulması, devleti zor durumda bırakan önemli meselelerden biridir. Dolayısıyla otorite boşluğu ve meydana gelen söz konusu olumsuz hadiseler sebebiyle cinayet vakalarında da artışların olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin bu dönemde tespit edilen bazı erkek cinayetlerinin eşkıya baskınları sonucunda olması bu durumun somut bir delilidir.³³ Ancak bu çalışmada, 1643-1672 yılları arası Ankara'daki kadın cinayetleri özelinde bir inceleme yapılmıştır.

2. 1643-1672 Yılları Arasında Kasten Öldürülen Kadınlar

Tarih boyunca birçok dönemde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de sosyal düzeni korumak için alınan hukuki tedbirler, suç faktörünü oluşturan fiilleri tamamen engelleyememiştir. Şer'iyye sicillerinde hemen hemen her dönemde hırsızlık, gasp, darp, yaralama, cinayet, taciz, tecavüz, eşkıyalık, dolandırıcılık gibi çeşitli suçlara dair kayıtları bulmak mümkündür. Nitekim bu çalışmada ele alınan tarih aralığında (1643-1672) 25 Ankara sicili üzerinde detaylı yapılan inceleme sonucunda, 194 cinayet vakası tespit edilmiştir. Bu kayıtlarda maktullerin 156'sı Müslüman erkek, 19'u Müslüman kadın, 13'ü gayrimüslim erkek ve 2'si gayrimüslim kadındır. Ayrıca maktullerden 4'ü kız, 2'si erkek çocuktur. Bununla birlikte öldürülenlerden 6'sı erkek köle ve 3'ü kadın köledir. Bununla birlikte 5'i kadın, 27'si erkek olmak üzere toplam 32 faili meçhul cinayet kaydı vardır.

Ankara sancağında 1643-1672 yılları arasında kadın cinayetlerine ilişkin 21 dava tespit edilmiştir. Söz konusu davalardan 13 kasten öldürme, 8'i şüpheli ölüm vakalarıdır. Burada şüpheli ve kasten öldürülen kadınlar olmak üzere konu iki açıdan değerlendirilmiştir. 13 cinayet vakasından 8'inin faili belli ve suçu sabit olunurken, 5'inin faili meçhuldür. Geri kalan 8 şüpheli kadının ölümü ise, yakınları tarafından şikâyet beyanları çerçevesinde, cinayet ihtimali üzerinden değerlendirilmiştir.

Kasten öldürülen 13 kadının genel olarak aile fertleri tarafından bıçak, hançer, balta gibi aletler ile ip, toyaka, taş gibi cisimlerle darp veya yaralama sonucu öldürüldükleri görülmektedir. Cinayetlerin işlenme sebeplerine bakıldığında namus faktörü, sinir anında hata, darp, yaralama gibi durumlar ileri sürülmüştür. Ancak ölen çoğu kadının neden öldürüldüğü hakkında şikâyet kayıtlarında ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Bu tür örnekler sadece Ankara kazası ile sınırlı değildir. Örneğin XVIII. yüzyılda Ayıntab mahkemesinde de benzer cinayet vakaları görülmekle beraber, yaklaşık 50 yıllık süre zarfında, toplam 38 kadın cinayeti tespit edilmiştir.³⁴ Burada, cinayetlerin işlendiği dönemler farklı olsa da genel olarak işlenme biçimleri ve sorunsallıkları aynıdır. Öldürülen kadınların ya namus meselesi ya darp sonucu yahut şahsi husumetlerin neticesinde öldürüldükleri görülmektedir.

³² BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 518, hk. 515; no. 534, hk. 263-308; no. 537, hk. 225; no. 536, hk. 472; no. 530, hk. 109.

³³ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 534, hk. 263-308-500; no. 535, hk. 684; no. 537, hk. 225.

³⁴ Mine Kartal, "XVIII. Yüzyılda Ayıntap'daki Kadın Cinayetleri Vakalarında Toplumun Tutumu ve Bu Cinayetlerin İşlenme Biçimlerinin İncelenmesi", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11/1, s. 50.

XVII. yüzyılda Ankara'da Vahide bt. Topal Ahmed adındaki hatunun ağabeyi tarafından namus meselesi gerekçesiyle öldürülmesi,³⁵ XVIII. yüzyılda Ayıntab'ın Çukur Mahallesi'nde ikamet eden ve gayrimüslim tebaadan Maryem adındaki hatunun, Serkis isimli bir adamla zina yaptığı için, dayısı tarafından bıçaklanarak öldürülmesi³⁶ ile XIX. yüzyılda Üsküp vilayetinin Prizren kazasına bağlı bir köyde Feyzullah ismindeki şahsın kız kardeşi Nurhan'ı, aynı köyden Beytullah adlı bir kişiyle zina yaptığı gerekçesiyle öldürmesi, aynı nedenlere bağlanmaktadır.³⁷ Dolayısıyla toplumsal normların bu tür eylemler üzerinde etkili olduğu ve ayrıca namus kavramının sadece dinî vecibelerle ölçülmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Müslüman veya gayrimüslim fark etmeksizin söz konusu eylemlerin toplum nezdinde nahoş karşılandığı bir toplum anlayışı hâkimdir. Bu bakımdan Osmanlıda topluluk ahlaktan sorumlu, ahlak da yine topluluktan sorumlu tutulmuştur.³⁸ Ankara'da kasten öldürülen kadınlara dair ayrıntılı bilgi aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1: 1643-1672 Yılları Arasında Ankara Sancağında Meydana Gelen Kadın Cinayetleri

Yıl	Maktule	Fail	Olay Mahalli	Suç Aleti	Ölüm Sebebi	Mahalle/Köy
1644	Fetihna bt. Ahmed	Yabancı	Ev	Hançer	Yaralama	Yusuf Habbaz
1652	? Hatun	Eşi	Ev	-	Yaralama	Çakırlar Köyü
1656	Markupe bt. Toris	Yabancı	-	Taş	Yaralama	Yenice Mh.
1657	Ayşe	Meçhul	Ev	Balta	Yaralama	Yakub-ı Harrat Mh.
1658	Ayşe bt. Mehmet	Yabancı	Hamam	-	Darp/Yaralama	Bazar Ganem Mh.
1660	Timurhan (Cariye)	Efendisi	Sokak	-	Boğarak	Buryacı Mh.
1661	Vahide bt. Ahmed	Ağabeyi	Ev	Bıçak	Yaralama	İbni Gökçe Mh.
1663	Ayşe bt. İbrahim	Ağabeyi	Busal Köyü	-	Yaralama	Erzurum Mh.
1665	Emine hatun	Ağabeyi	Ev	Bıçak	Yaralama	Keyyalin Mh.
1668	Fatma hatun	Meçhul	İstanbul Kuyusu	-	Yaralama	Papani Mh.
1668	Körpeli Hatun	Meçhul	Ev	-	Boğarak	Cemşid Köyü
1668	Teslime bt. Ramazan	Meçhul	Ev	-	Yaralama	Aylakzi Köyü
1669	Bağdat hatun	Eşi	Ev	Bıçak	Yaralama	Eşhor Mh.

³⁵ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 531, hk. 240.

³⁶ Kartal, "XVIII. Yüzyılda Ayıntap'daki Kadın Cinayetleri Vakalarında Toplumun Tutumu ve Bu Cinayetlerin İşlenme Biçimlerinin İncelenmesi", s. 647.

³⁷ Esensel, *Osmanlı Devleti'nde Kadına Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri*, s. 31.

³⁸ Leslie Peirce, *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayıntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, Çev. Ü. Tansal, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005), s. 237.

Sicil kayıtlarında kadının maruz kaldığı şiddetin sadece cinayetlerle sınırlı olmadığı görülmektedir. Cinayetlerin yanı sıra kadın kaçırma,³⁹ iffete iftira,⁴⁰ taciz, tecavüz,⁴¹ darp ve yaralama⁴² hakaret⁴³ ile ilgili davalar da azımsanmayacak derecededir. Örneğin, Ekrad taifesinden Zülfikar oğlu Hüseyin ve oğlu Ali, kendilerine bağlı otuz adamla beraber, yine aynı taifeden İsmail adındaki bir şahsın nikâhında olan eşini zorla alıkoymuşlardır.⁴⁴ Bu olay öncesinde mezbur şahıslar arasında bir husumet olup olmadığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak şikâyet kaydından anlaşıldığı kadarıyla bütün olay, İsmail adındaki şahsın eşine göz koyan Hüseyin'in türlü oyunlarla adamı öldürüp eşini alıkoymaktan ileri gelmektedir. Kadiya şikâyet eden İsmail'in ifadesine göre Hüseyin, şerbet içine zehir koyarak kendisine içirmiş ve bu sırada Ali, adamları ile birlikte şahsın evinden eşini zorla alıkoyup babası Hüseyin için kaçırmıştır. Ancak şahıslar aleyhlerinde isnat edilen suçlamayı reddetmişlerdir. Bunun üzerine İsmail mahkemede kendisine yapılanlar konusunda tanık göstermiştir. Mahkemede tanıkların ifadesi alındıktan sonra, beyanları esas alınıp hukuki işlem öngörülmüştür. İslam hukukunda bu suçun cezası ise şer'i olup hem had hem de kısasa örnek bir vakadır. Zira kadının kaçırılması, had gerektiren suçlar kapsamında değerlendirilirken, mağdur şahsın zehirlenerek öldürmeye çalışılması ise, kısas gerektiren suçlar kapsamındadır. Nitekim İsmail, zehirden ölmesi durumunda, suçlulardan diyet alınmasını talep etmiş ve bu talebi mahkemece uygun görülmüştür.⁴⁵

Kadın kaçırmanın yanı sıra bu dönemde meydana gelen ve çocuk yetişkin çok sayıda kadının maruz kaldığı taciz vakaları da söz konusudur. Örneğin Babayakub köyünden Mansur b. Durak, aynı köyde sakin Can Baba adındaki şahsı öldürmüştür. Öldürme nedeni olarak ise, nefsi müdafaa ve namus meselesi gerekçe gösterilmiştir. Mansur b. Durak'ın ifadesine göre, Can Baba nam adındaki kişi ölümünden iki ay önce, Mansur'un kız kardeşini taciz etmek kastıyla, evlerinin bacasından içeri girmiş ve kız kardeşine tacizde bulunmuştur. Durumun fark edilmesi üzerine aralarında başlayan kavga sırasında, Can Baba, Mansur'a bıçak çekip saldırmıştır. Mansur ise kendini korumaya çalışırken onu yaralamış ve bu olaydan iki ay sonra ise Can Baba ölmüştür.⁴⁶

Bunun yanı sıra Ayşe bt. Halil adındaki kadın, kocası tarafından darbedilerek, sakat ve yatalak hâle getirilmiştir.⁴⁷ Bu dönemde kadına uygulanan şiddet yalnızca fiziksel saldırılarla sınırlı kalmamıştır. Toplum içinde kişi veya kişiler hakkında

³⁹ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 523, hk. 9; 525, hk. 12-109; no. 530, hk. 297; 532, hk. 215.

⁴⁰ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 529, hk. 85-127; no. 534, hk. 8.

⁴¹ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 516, hk. 84-268; no. 517, hk. 49-51-115; no. 518, hk. 95-132-136-146-156-289-312; no. 520, hk. 216; no. 522, hk. 116; no. 523, hk. 350; no. 525, hk. 7.

⁴² BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 524, hk. 134-243-290; 525, hk. 123-125.

⁴³ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 530, hk. 209-

⁴⁴ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 525, hk. 12.

⁴⁵ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 154.

⁴⁶ BOA, MŞH.ŞSC.d., AŞS, 529:89.

⁴⁷ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 516, hk. 575.

yalan beyanda bulunma, iffetine iftira atma ve hakaretimiz sözler sarf etme yoluyla psikolojik baskı uygulanması da şiddetin bir başka türü olup, bu dönemde Ankara mahkemesinde görülen davalar arasındadır. Örneğin Fenarizade Vakfı zabiti ve ca-bîsi olan Abdülkadir Çavuş, vakfın köylerinden Gökçeköy'de ikamet eden Mehmed b. Ahmed'in eşi Sakine Hatun'a iftira atarak onları köyden sürmeye çalışmıştır.⁴⁸ Şiddeti gösteren örnekler sadece bunlarla sınırlı değildir. Ancak çalışmanın konusu kadın cinayetleri olduğu için söz konusu örnekler bunlarla sınırlandırılmıştır.

3. Aile İçi Kadın Cinayetleri ve Cinayetler Üzerinde Mekânın Etkisi

Ankara sancağında 1643-1672 yılları arasında kasten olduğu tespit edilen 13 kadın cinayeti ya darp sonucu ya da kılıç, balta, hançer ve bıçak gibi kesici aletler vasıtasıyla işlenmiştir. Bununla birlikte şüpheli 8 kadının ölümü de dâhil toplam 21 vakadan 15'i ev ortamında, 6'sı ise dışarıda gerçekleşmiştir. Ölen veya öldürülen 21 kadının tamamına yakınının aile fertlerince öldürüldükleri iddia edilerek kadıya suç duyurusunda bulunulmuştur. Yapılan soruşturma neticesinde, öldürülen 11 kadının faillerinin aile fertleri olduğu tespit edilmiştir.

Ölüm oranları üzerinde mekân faktörünün de etkili olduğu görülmektedir. Kapalı bir ortamda failin maktule üzerindeki fiziksel etkisi ile kamuya açık bir alanda etkisi farklı olabilir. Bu konuda, Vahide bt. Topal Ahmed cinayeti, mekân faktörünün bir cinayet üzerinde ne denli etkili olduğu konusunda örnek gösterilebilir. Vahide'nin annesi ve üvey erkek kardeşi onu öldürmek için aralarında bir plan yapmışlardır. 26 Temmuz 1661 Çarşamba günü sabahın erken saatlerinde Asiye Hatun kızı Vahide'yi Gökçe Mahallesi'ne getirerek metruk bir evin içine koyup üzerine kapıyı kilitlemiştir. Daha sonra annesi, yeniçeri taifesinden oğlu Hasan Beşe'yi çağırmıştır. Eve gelen Hasan Beşe, kardeşi Vahide Hatun'u bıçaklayarak öldürmüştür. Bununla da kalmayıp boynunun sağ tarafından, başında iki yerden ve her iki kolunu bileklerinden kesip, parmaklarını kopartmıştır. Öldürülen kadının cesedinin kim veya kimler tarafından bulunup kadıya ihbar edildiği hakkında malumat verilmemiştir. Ancak bir şekilde durumdan haberdar olan Naip Mevlâna Ahmed Efendi, keşif heyeti ve ahaliden bazıları olay mahalline giderek cesedin bulunduğu yerde keşif yapıp, söz konusu cinayetin zanlıları olarak maktulenin annesi ve kardeşi sorguya almıştır. Nitekim Hasan Beşe ve annesi Asiye Hatun, yukarıda da ifade edildiği üzere, cinayeti işlediklerini itiraf etmişlerdir.

Hasan Beşe, ifadesinde: “Kardeşim Vahide uygunsuz davranıyordu ve bu sebeple onu öldürdüm” diyerek cinayet anını detaylarıyla açıklamıştır. Failin bu açıklamasından, cinayeti namus meselesi sebebiyle işlediği anlaşılmaktadır. Cinayetin işlenme şekline bakıldığında, söz konusu kadının bir evin içine kapatılması, mekân faktörünün cinayetin işlenme şeklinde etkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte maktulenin annesi tarafından suç mahalline götürülmesi, aslında aile faktörünün de ne denli etkili olduğunu gösterir. Çünkü aile, toplumsal denge ve düzen açısından toplumun temel unsuru ve güvencesidir. Bununla birlikte bir

⁴⁸ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 524, hk. 34.

insanın kendini en çok güvende hissettiği ortam evi ve güvendiği kişiler ailesidir. Ancak bu durum her zaman için böyle değildir. Gerek geçmişte yaşanan bu tür hadiseler ve gerekse günümüzde meydana gelen çoğu olaydan anlaşıldığı kadarıyla, aileye olan söz konusu güven ve koşulsuz bağlılık tam manasıyla geçerli değildir. Bu olayda da maktulenin söz konusu metruk eve gitmesindeki en etkili faktör annesi olmuştur. Ayrıca maktulenin sabahın erken saatlerinde ve annesi tarafından kandırılarak gizlice metruk bir eve götürülmesi ise, cinayetin ailesi tarafından bil-hassa tasavvur edildiğini göstermektedir.⁴⁹

Meydana gelen cinayet vakalarının psikolojik bazı nedenlerle işlenmiş olma ihtimali ile birlikte elbette kesin bir ifade kullanılamaz. Nitekim kesin bir yargıya varılabilmesi için dönemin koşulları çerçevesinde, cinayeti yerinde tespit etmek ve anatomi, otopsi gibi tıbbi malumata sahip olmak gerekir. Dolayısıyla bu dönemde meydana gelen vakaların psikolojik olarak işlendiğine dair kesin bir tıbbi tanı konulamaz. Ancak belgelerde çoğu cinayet vakasında balta, hançer, bıçak, kılıç gibi kesici alet ve ip gibi cisimler kullanıldığı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda cinayetlerin kasten ve planlı olarak tasavvur edildiği söylenebilir. Nitekim bu dönemde meydana gelen çocuk ve bebek cinayetlerine dair bazı vakalarda ise faillerin, kasten veya tasarlayarak öldürdüğünü gösteren birtakım açıklamaları vardır. Buna göre belgelerde geçen 'tâyi'an',⁵⁰ 'tav'an'⁵¹ ifadelerinden de anlaşıldığı üzere, öldürme eyleminden sonra faillerin, cinayeti bilerek ve isteyerek çevresindeki kişilere "ben böyle bir hata yaptım" veya "sinirle darbettim, öldürdüm" diye açıkladıkları görülmektedir.⁵²

"Hata yaptım", "sinirle yaptım" veya "mecbur kaldı" gibi ifadeler, aslında faillerin gerçekte hatadan veya öfkeden ziyade bir çeşit savunma mekanizması geliştirdikleri ve bundan da faydalanmak istediklerini gösterir. Yukarıda zikredilen her iki olayda ve bu dönemde ele alınan kadın cinayetlerinde de tasarlama veya kasten öldürme ihtimali üzerinde düşünülebilir. Çünkü önceden tasarlayarak ya da böyle bir tasarlama olmaksızın, sonucunu bilerek öldürmek, kasten adam öldürme olarak kabul edilmiştir. Burada mezhepler arası görüş birliği söz konusudur. İslam hukukçularına göre, fail, öldürme eylemini gerçekleştirmek için bir araç veya alet kullanıyorsa, bu durum kasten öldürme suçu olarak kabul edilir.⁵³ Nitekim çoğu olayda da ip, toyaka/toyka (büyük sopa/değnek), taş, bıçak, hançer gibi suç aletleri kullanılmıştır.

Vahide Hatun cinayeti ile ilgili karara gelince, 2 Ağustos 1661 tarihinde, olaydan 6 gün sonra, maktulenin eşi ve iki çocuğunun vasisi olan Ramazan b. Ahmed, Şaban Beşe b. Hacı Ahmed, Hüseyin Beşe b. Bayram ve Hacı b. Ali Beşe arasında dava görülmüştür. Fail Hasan Beşe ise bu sırada mahkemede bulunmamıştır. Bu davada gerek failin bulunmaması ve gerekse maktulenin çocukları baliğ olmadığı

⁴⁹ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 531, hk. 240.

⁵⁰ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978), s. 874.

⁵¹ Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 899.

⁵² BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 516, hk. 632; no. 515, hk. 491.

⁵³ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 193.

gerekçesiyle davanın ertelenmesine karar verilmiştir. Mahkemede yukarıda zikredilen kişilerin Hasan Beşe'ye kefil olmaları ve maktulenin eşi Ramazan'ın kefaleti kabul etmesiyle davanın yeniden görülmesi daha ileri bir tarihe bırakılmıştır. Çocukların balığ oluncaya kadar davanın ertelenmesi ise, kuvvetle muhtemelen, çocukların anneleri için kısas talebinde bulunup bulunmayacaklarına dair yetişkin olmaları beklenmektedir. Dolayısıyla anneleri ile ilgili nihai kararın çocuklara bırakıldığı düşünülebilir. Bununla beraber 1661 yılından 1672 yılına kadar söz konusu davanın görüldüğünü gösteren bir mahkeme kaydına tesadüf edilmemiştir.

Burada işlenen suçun cezası şer'i olup kısas veya bedel gerektiren bir suçtur. Ancak İslam hukukuna göre kısas uygulanabilmesi için maktulün/maktulenin yakınları tarafından kısas talep edilmesi gerekir. Ebu Hanife'ye göre, eğer bir cinayet davasında maktul veya maktulenin yakınlarından biri dahi kısas talebinden vazgeçerse burada kısas düşer, diyet uygulanır. Osmanlı'da şer'i hukuk sistemi ise bilindiği üzere Hanefî mezhebine göre şekillenmiştir. Dolayısıyla alınan kararlar ve verilen fetvalar bu minval üzeredir.⁵⁴

Bu davada dikkat çekmek istenilen konu, davanın akışından ziyade faile kefil olan kişilerin üslubu ve failin cinayeti işleme sebebine bakış açılarıdır. Örneğin ilgili belgenin dilinden, Hasan Beşe'nin mağdur olduğu sonucu çıkarılabilir.⁵⁵ Çünkü Hasan Beşe'ye kefil olanlara göre, aslında Vahide tüm uyarılara rağmen uygunsuz davranışlarda bulunmasından ötürü, ağabeyi tarafından çaresizce öldürülmüştür. Failin kefillerinin bu açıklaması, failin cinayeti namusunu korumasına yönelik işlediğini ve dolayısıyla cinayeti savunduklarını göstermektedir. Çünkü toplumda namus, bireyin saygısını ve özgüvenini belirlemede önemli rol oynamaktadır.⁵⁶ Bu sebeple namusun korunması ileri sürülerek töre, çeyiz, cinsel istismar, vb. durumlardan kaynaklı kadın cinayetleri birçok dönemde meydana gelmiştir.⁵⁷ Örneğin kadın cinayetlerine dair XVIII. yüzyılın ilk yarısında Ayıntab şehrinde meydana gelen 13 kadın cinayetinin, namus meselesi gerekçesiyle eşi, kardeşi, babası, çocuğu, dayısı, kuzenleri ve yeğenleri tarafından işlendiği görülmektedir. Bununla birlikte Rumeli eyaletine bağlı Ohri vilayetine tabi Tiran kazasından Şeker adında bir kız çocuğunun ağabeyi tarafından tüfekte öldürülmesi; Maraş'ın Andırın kazasından olan Molla Mehmed'in zevcesinin, gayrimüslim bir erkekle münasebet kurmasının neticesinde öldürülmesi ve Bilecik'in Sivrihisar bölgesinden Koca Ali adındaki şahsın eşini bir başka kişi ile münasebet kurduğu gerekçesiyle öldürmesi namus cinayetlerine örnek olarak verilebilir.⁵⁸ Vahide bt. Topal Ahmed'in cinayetinin ise

⁵⁴ Colin İmber, *Şeriat ile Kanun Arasında Ebussuûd Efendi: Osmanlı'da İslami Hukuk*, (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022), s. 52-53; Üçok, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 87.

⁵⁵ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 531, hk. 246.

⁵⁶ Leylâ Pervizat, *Uluslararası İnsan Hakları Bağlamında Namus Cinayetleri: Kavramsal ve Hukuksal Boyutu ve Türkiye Özeline Değerlendirilmesi*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 42.

⁵⁷ Fatmagül Berktaş, *Tarihin Cinsiyeti*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2003), s. 61.

⁵⁸ Fehminaz Çabuk, "19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme", *İnsan&İnsan Dergisi*, 7/23, (2020), s. 13; Esensel, *Osmanlı Devleti'nde Kadına Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri*, s. 29.

bahsi geçen sebepten dolayı işlenmiş olması mümkündür. Görüldüğü üzere aradan iki yüz yıl geçmesine rağmen konu aynı ve sorun da aynıdır.

4. Faili Meçhul Cinayetler

Arapça bir kavram olan 'fail', ism-i fail kalıbında olup fiili yapan, gerçekleştiren anlamında, 'kim' veya 'kimse' olarak ifade edilirken,⁵⁹ 'meçhul' ise bilinmemek, tanımamak anlamına gelen 'cehl' (cehalet) kökünden türemiş ismi ifade etmek için kullanılır.⁶⁰ Faili meçhul cinayet kavramı, herhangi bir kişinin öldürülme nedeni ve öldürenin bilinmemesi durumunu tanımlamak için kullanılır. İncelediğimiz dönem olan 1643-1672 yılları arasında Ankara mahkemesinde Ayşe Hatun, Teslime Hatun, Körpeli Hatun, Fatma Hatun ve Timurhan Hatun'a ilişkin olmak üzere toplam beş faili meçhul kadın cinayeti davası görülmüştür. Beş cinayetin yeri ve maktulelerin öldürülme biçimleri bilinirken, failleri ve öldürülme sebepleri meçhuldür. Ancak ortada bir ceset varsa bunun hem faili hem de bir sebebi olmalıdır. Nitekim İbn Sina'nın da ifade ettiği gibi bir şeyin var olabilmesi için bir illete, sebebe ihtiyaç vardır.⁶¹ Öldürülen kadınların üçünün cesedi kendi evinde, biri İstanbul Kuyusu olarak tabir edilen bir yerde, bir diğeri ise bir duvarın dibinde bulunmuştur.

Osmanlı Devleti'nde faili meçhul cinayetlerde, genel olarak İslam ve Osmanlı hukuku içerisinde cezai müeyyidesi olan kasame yöntemine başvurulurdu.⁶² Burada işlenen cinayetin diyeti, cesedin bulunduğu yer, yani mahalle, köy veya topluluktan talep edilir ve fertler arasında paylaştırılarak alınır.⁶³ Örneğin Osmanlı hukuk sisteminde bir köyün yakınında bir ceset bulunmuşsa o köyün ahalisinden diyet alınır. Eğer iki köyün arasında bulunmuş ise her iki köyün ahali veya iki köyden hangisine daha yakın mesafede bulunmuşsa, o köy sorumlu tutulurdu.⁶⁴ Bu uygulamanın amacı hem faili ortaya çıkarmak hem de kişileri bu tür suçları işlemekten alıkoymaktır. Dolayısıyla suçun ortaya çıkarılması devletin görevi olmakla birlikte öncelikle katilin bulunması, toplumsal fayda ve huzur açısından önemli görülmüştür.⁶⁵ Bu sebeple devlet, olayı sosyal bir boyuta taşıyarak, müşterek bir suç ve sorumluluk anlayışı geliştirmeyi amaçlamıştır. İlgili dönemde meydana gelen beş faili meçhul cinayetten birine konu olan Ayşe Hatun adında bir kadın, gece evinde başının sağ tarafı balta ile kesilmiş şekilde ölü bulunmuştur. İlk olarak cinayetin önceden tasarlanmış ve kasıtlı bir şekilde işlendiği düşünülse de başka sebepler de her zaman ihtimal dâhilindedir. Örneğin failin gece vakti

⁵⁹ Özcan Akdağ, "Ortaçağda "Fail" Kavramı ve Tanrı", *Bilimname*, XXIX/2, (2015), s. 232; Mustafa Çiçek, "Türk ve Alman Ceza Hukukunda Yan Yana Faillik", *EBYÜ-HFD*, Sayı: 2, (2022), s. 561.

⁶⁰ Emin Aşıkku, "Meçhul", *DİA*, XXVIII, (2003), s. 286-288.

⁶¹ İbn Sînâ: *Metafizik (Kitâbu's-şifâ)*, I, Çev. Ekrem Demirli, Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2013), s. 150.

⁶² Bardakoğlu, "Kasâme", s. 528-530.

⁶³ Eren Paydaş, "Hukuk Sosyolojisi Açısından Kasâme Kurumu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, XXI/2, s. 598.

⁶⁴ Ünal, "Kasâme", s. 384.

⁶⁵ Sağlam, "İslam Hukuku Tarihinde Faili Meçhul Cinayetler Meselesi (Kasâme Müessesesi)", s. 494.

-muhtemelen- yalnız bir kadının evinde bulunması durumu hırsızlık, taciz, tecavüz, husumet, namus gibi birden fazla sebeple açıklanabilir.⁶⁶ Nitekim faili meçhul cinayetler üzerine yapılan birtakım araştırmalar neticesinde, bu tür cinayet vakalarının nedeni olarak, genellikle namus meselesi ileri sürülmektedir.⁶⁷

Ayşe Hatun cinayetinin faili meçhul olmasına rağmen kasame uygulamasının yapıldığına dair bir bilgi yoktur. Zira ilgili belgede konuya dair detaylı bilgi verilmemiştir. Bu durumu iki şekilde açıklamak mümkün olabilir. Birincisi kasame uygulamasının gerçekleştirilmesi belli şartlara bağlıdır. Bu şartların başında, genel olarak maktul/maktulenin yakınları tarafından diyet talep edilmesi gerekmektedir. Bu durumda ilk olarak maktule için diyet talebinde bulunan bir yakını bulunmadığıdır. İkinci olarak ise, yukarıda da zikredildiği üzere, olayın bir netlik kazanmaması üzerine kasame veya diyet olayının belgeye yansımamış olması ihtimalidir. Bu tür cinayet vakalarında kişilerin diyet talebinde bulunması durumu ise iki şekilde açıklanmaktadır. Eğer ceset özel mülk sınırları içinde bulunmuşsa, o mülkün sahibinden diyet alınırdı. Ancak umumi bir yerde bulunması dâhilinde bu kez diyet, ilgili yerin ahalisinin tamamından alınırdı.⁶⁸ Bu yöntem her ne kadar cezai bir müeyyide gibi görünse de esasında diyetin ahaliden tazmin edilmesi durumudur.⁶⁹

Bu dönemde meydana gelen bir diğer faili meçhul kadın cinayetinin maktulesi, Papani Mahallesi sakinlerinden olan Fatma Hatun'dur. Maktule Fatma Hatun olaydan 40 gün önce kaybolmuş ve cesedi İstanbul Kuyusu olarak tabir edilen Haramzade Kuyusu civarındaki Müslüman mezarlığında bulunmuştur. Bunun üzerine Ankara Mütesellimi Ali Ağa, İğneci ve Bademli mahalleleri sakinlerinden Mustafa Halife, Ebubekir Halife, Mehmed, Ali, Mahmud Halife b. Bayram b. Ahmed, Mustafa b. İvaz, Mahmud b. Siyami, Ebubekir b. Veli Salih, Muharrem b. Sefer ve diğer bazı kişiler sorgulanmış ve kasame usulüne başvurulmuştur. Maktulenin kızları Asiye Hatun ve İsmihan Hatun, adı geçen mahalle sakinlerinden şikâyetçi olmadıklarını ancak Mehmed Çelebi ve kölesi Arab, Memişoğlu Hasan ve Ali Cafer adındaki kişilerden davacı olduklarını söylemişlerdir. Davalılar ise maktulenin vaziyetiyle ilgili durumu bildiklerini lakin kaybolmasıyla ve de ölümüyle alakalarının olmadığını ifade etmişlerdir. Nitekim suçlu oldukları iddia edilen şahısların, ellerinde dem ve diyetten mesul olmadıklarını, bu cezadan muaf tutulduklarını açıklayan fetva bulunmaktadır.⁷⁰

Belgeden anlaşıldığı kadarıyla adı geçen şahıslarda muafiyetlerini bildiren belgenin olması, bu davanın daha önce de görüldüğüne işaret etmektedir. Burada mütesellimin talebiyle olayın yeniden soruşturulduğu ve davanın tekrardan mahkemede görüldüğü anlaşılmaktadır. Mütesellimin bu konudaki talebi ise cürm ve

⁶⁶ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 528, hk. 221.

⁶⁷ Fariba Zarinebaf-Shahr, "Women and the Public, Eye in Eighteenth-Century İstanbul", *Women in the Medieval Islamic World-Pover, Patronage, and Pietiy*, (Edit. G. R.G. Hambly). St. Martin's Press, New York, s. 319-320.

⁶⁸ Aybars Pamir, "İslâm ve Osmanlı Hukuku'nda Kasâme Müessesesi", *AÜHFD*, LIV/4,5 (2005), s. 343-344.

⁶⁹ Ayhan Can, "Rumeli Ahkâm Defterlerine Göre Avlonya Sancağı'nda Faili Meçhul Cinayetler ve Kasâme Uygulamasına Dair Bir Değerlendirme (1745-1780)", *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri*, I, s. 803.

⁷⁰ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 536, hk. 132-134.

cinayet vergisiyle ilişkili olabilir. Bilindiği üzere cürm ve cinayet vergisi, Osmanlı Devleti'nde timar sistemi üzerinden uygulanan bir vergi türüdür. Buna göre söz konusu vergi, cinayet işlenmesi durumunda reayadan ekonomik varlıklarına göre ve genel olarak mali ve idari imtiyazlara sahip kişilerce alınmaktaydı.⁷¹ Bu konuda Osmanlı kanunları, kadının hükmünden sonra cürm ve cinayet vergisinin alınmasını öngörmektedir.⁷² Ebussuûd Efendi'nin (ö. 1574) bu tür cinayet vakalarına verdiği fetvaya göre ise olayın dikkatle araştırılması şarttır. Buna göre, köylüler aleyhinde herhangi bir kanıt bulunmadığında diyet veya toplu yemin gereklidir, diğer bir ifadeyle kasame uygulamasına gerek kalmamaktadır.⁷³ Dolayısıyla kişilerin elinde bulunan muafiyet belgesi kadının bu konudaki hükmünün olumsuz yönde olduğunu göstermektedir. Öncelikle Mütesellim Ali Ağa'nın tekrar soruşturma talep etmesi buna karşılık ise tarafların söz konusu vergiden muafiyetlerini öne sürmesi ve kadının Mütesellim Ali Ağa'yı davadan men etmesi, her iki tarafın da vergiyi gözeterek hareket ettiğinin bir göstergesidir.

Ankara'ya bağlı İlğazi/İlgazi köyünden Teslime bt. Ramazan, cinayetinin de faili meçhuldür. Bu davada maktulenin annesi Sakine bt. Abdurrahman ile kardeşi Hasan b. Ramazan, evinde katledilen Teslime Hatun'un diyeti için mahkemeye başvurmuşlardır. Sakine Hatun, kızının ölümünden bütün köy ahalisini sorumlu tutmuştur ve bu bağlamda köyün tamamından diyet talep etmiştir. Ancak bu diyet konusu ahalî ile maktulenin ailesi arasında anlaşmazlığa sebep olmuştur. Neticede taraflar arasında bir sulh yapılmış ve 40 kuruş diyet bedeli, Teslime Hatun'un ailesine ödenerek dava kapanmıştır.⁷⁴

Diyet bedellerinin kişiye veya bölgeye göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin 1667 yılında Trabzon'da 10.000 akçe, 1666 yılında Giresun'da 600 kuruş gibi diyet bedelleri alınmıştır. 1668 yılında öldürülen bir köle için alınan bedel ise 20 kuruştur.⁷⁵ Bununla birlikte diyet bedellerinin kişilerin ekonomik ve sosyal statülerine göre de değiştiği anlaşılmaktadır. Örneğin bir köle için sahibine ödenen diyet miktarı 20 kuruş iken, aynı tarihlerde hür bir fert için alınan miktar 100 ile 600 kuruş arasında değişmektedir. İslam hukukunda ise Hz. Peygamber'in diyet bedeli için bazı hadislerde 100 deve bazılarında ise 1.000 dinar altın, 12.000 dirhem gümüş, 200 sığır, 2.000 koyun veya 200 elbise gibi farklı ölçüler verdiği görülmektedir. Bu miktar suçu tespit edilmiş ve faili belli cinayetler için belirlenmiş ölçülerdir. Faili meçhul cinayetlerde belirlenen kasame usulünde uygulanan diyetin bedeli daha ağır olmuştur. Hadislerde rivayet edilen diyete ilişkin ölçü, bir diyet ve bir diyetin üçte biri olarak belirlenmiştir. Bir diyetin bedeli ise 1.000 dinardır.⁷⁶

⁷¹ Yusuf Halaçoğlu, "Cürm ü Cinayet Resmi", *DİA*, VIII, (1993), s. 138-139.

⁷² Ünal, "Cürüm ve Cinayet Resmi", *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s. 156,

⁷³ İmber, *Şeriat ile Kanun Arasında Ebussuûd Efendi: Osmanlı'da İslami Hukuk*, s. 364.

⁷⁴ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 536, hk. 356.

⁷⁵ Sabiha Altındeğer, "17. Yüzyılda Trabzon'da Hukuki Arabuluculuk ve Uzlaşma (Es-Sulhu Seyyidü'l-Ahkâm/Sulh En İyî Hükümdür)", *History Studies Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* XIII/5, (2021), s. 1436.

⁷⁶ Bardakoğlu, "Diyet", s. 473-479; Sağlam, "İslam Hukuku Tarihinde Faili Meçhul Cinayetler Meselesi (Kasâme Müessesesi)", s. 493.

5. Şüpheli Kadın Ölümleri

Ankara sancağında 1643 ile 1672 yılları arasında ölüm sebebi kesin olarak bilinmeyen 8 vaka tespit edilmiştir. Bunlardan ikisi intihar, ikisi ise normal ölüm gibi görünen ancak şüpheli bulunan vakalardır. Söz konusu dört vaka şikâyet üzerine soruşturmayla tabi tutulmuştur. Şikâyet sonucu görülen davaların üçünde ölen kadınların, eşi tarafından darbedilerek öldürüldüğü iddia edilmiştir. Şüpheli ölüm vakalarına ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.⁷⁷

Tablo 2: 1643-1672 Yılları Arasında Meydana Gelen Şüpheli Kadın Ölümleri

Yıl	Ölen Şahıs	Olay Mahalli	Ölüm Sebebi	İddia edilen	Mahalle/Köy
1644	Hatice bt. Mehmed	Ev	-	Darp (Eşi)	Şeyh İzzeddin Mh.
1655	Fatma Hatun	Ev	Taun	Korku (Eşi)	Dodurga Köyü
1655	Güher bt. Hasan	Ev	Taun	Darp	? Köyü Ankara Kazası
1655	Hayrunnisa bt. Mahmud	Sultan Meydanı	Saradan	-	Halife Bayezid
1659	Müslime Hatun	Ev	Saradan	Darp	Mukaddem Mh.
1661	Mahi bt. Bulgar	Ev	Hastalık	Darp (Eşi)	Mukaddem Mh.
1665	Eklince? (Cariye)	Ev	Boğularak	İntihar	Alacaatlı Köyü Ankara
1672	Kehriman (Cariye)	Ev	Boğularak	İntihar	Hacı Bayram Veli Mh.

Tabloda gösterilen kadınların ölüm nedenleri arasında hastalık, kaza veya intihar gibi sebepler ileri sürülse de şikâyetlerde, bu kişilerin genellikle darbedilerek öldürüldükleri iddia edilmiştir. Bu ölümlerin tamamı şüpheli vakalar olarak değerlendirilmekle beraber özellikle Hayrunnisa Hatun, Mahi Hatun ve Güher bt. Hasan'a ilişkin davalar dikkat çekicidir. İlk olarak Ankara sancağı mütesellimi Yusuf Ağa tarafından görevlendirilen mübaşir Ahmed Ağa mahkemeye başvurarak, Halife Bayezid Mahallesi'nden Hayrunnisa bt. Mahmud'un birkaç gün önce kaybolduğunu ve cesedinin Sultan Meydanı olarak bilinen mevkide bir mîl (sivri veya münferit dağ, tepe, dikili taş)⁷⁸ önünde bulunduğunu bildirmiştir.

Kadı Mevlâna İbrahim Efendi, şahitler ve ahaliden bazılarıyla birlikte olay yerine giderek keşif yapmış ve ardından soruşturma başlatılmıştır. Yapılan inceleme neticesinde Hayrunnisa Hatun'un bedeninde darp veya yaralanmaya dair bir iz bulunmamıştır. Olayın soruşturması sürerken, Hayrunnisa Hatun'un vârisleri olan Ahmed Beşe ve Mustafa b. Hacı Receb adındaki kişiler de sorgulanmıştır. Vârislerin ifadelerine göre, Hayrunnisa Hatun, 80 küsur yaşında ve sara hastasıdır. Buna göre,

⁷⁷ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 516, hk. 567-568; no. 524, hk. 43-287-265; no. 529, hk. 207; no. 531, hk. 32; no. 534, hk. 251; no. 537, hk. 265; no. 539, hk. 270.

⁷⁸ Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türki*, s. 1445.

Hayrunnisa Hatun'un hayattayken söz konusu hastalığına rağmen dışarı çıkıp dolaşması sebebiyle sürekli gözetim altında tutamadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca Hayrunnisa Hatun'un kaybolduğu gün yine sara nöbeti geçirdiği ve bu hâlde dışarı çıktığı iddia edilmiştir. Vârislerin ifadelerine göre, kendisinden bir süre haber alınmamış ve nihayetinde birkaç gün sonra cesedi bulunmuştur. Vârisler, bu durumu “Hayrunnisa Hatun Allah'ın takdiriyle ölmüştür” şeklinde ifade etmişlerdir.⁷⁹ Ancak Hayrunnisa Hatun'un ölümü birkaç sebeple şüpheli bulunmaktadır. Birincisi, 80 kûsur yaşındaki bir kadının sara nöbeti geçirirken yaklaşık 1,5 kilometrelik mesafeyi tek başına katedebilmesi ihtimali zor bir durumdur. İkincisi, hastalığı bilindiği hâlde, nöbet geçirdiği sırada evden çıkıp gitmesine müdahale edilip edilmediği ve ardından kendisinin aranıp aranmadığı belirsizdir. Üçüncüsü ise ölümünün doğrudan doğal bir vaka olarak kabul edilmesi ve öldürülmüş olabileceği ihtimalinin göz ardı edilmesidir. Bu hususlar göz önüne alındığında, Hayrunnisa Hatun'un ölümü şüpheli vakalar arasında değerlendirilmiştir.

Hayrunnisa Hatun'un cesedi Sultan Meydanı'nın bir mîl önünde bulunmuştur. Tarif edilen yer Osmanlı Dönemi'nde Hergele/Hergelen Meydanı, Cumhuriyet Dönemi'nde Opera Meydanı ve günümüzde İtfaiye Meydanı olarak bilinmektedir.⁸⁰ Hayrunnisa Hatun'un evinin bulunduğu Halife Bayezid Mahallesi ise günümüzde Ulucanlar Caddesi olarak bilinen caddenin başladığı yerdir.⁸¹ Bu iki konum arasındaki mesafe yaklaşık 1,5 km'dir. Hayrunnisa Hatun'un bu yaşta ve sara nöbeti geçirdiği sırada söz konusu mesafeyi tek başına yürüdüğü ifade edilmiştir. Ancak olayın şüpheli yönleri göz ardı edilemeyecek niteliktedir. Öte yandan Hergele Meydanı, ahaliden hayvanı olanların hayvanlarını çobana teslim edip akşam saatlerinde ise geri alıp evlerine götürdükleri, sürekli hareketliliğin olduğu işlek bir alandır.⁸² Böylesine yoğun bir bölgede Hayrunnisa Hatun'un cesedinin birkaç gün boyunca fark edilmemiş olması ayrıca dikkat çekici bir durumdur. Her ne kadar mezbur vaka kayıtlara doğal ölüm olarak geçmiş ise de Hayrunnisa Hatun'un öldürülüp cesedinin buraya bırakılmış olabileceği ihtimali üzerinde durulmamıştır. Bir diğer konu ise, kadının öldürülmüş olma ihtimalinin mahkemede gündeme getirilmemesidir. Hayrunnisa Hatun'un vârisleri olan Ahmed Beşe ve Mustafa, mahkemede verdikleri ifadede kimseyi suçlamamış, mahalle ahalisinin olayla ilgisi olmadığını ve Hayrunnisa Hatun'un kendi eceliyle öldüğünü açıkça beyan etmişlerdir. Nitekim mahkeme kararı da bu ihtimale dayanarak verilmiş görünmektedir. Davaya bakan Mevlâna İbrahim Efendi ve mübaşir Ahmed Ağa tarafından yürütülen soruşturma sonucu, Hayrunnisa Hatun'un saradan öldüğüne dair karar alınıp dava kapatılmıştır.

⁷⁹ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 524, hk. 265

⁸⁰ Şeref Erdoğan, *Ankara'nın Tarihi Semt İsimleri ve Öyküleri*, (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002), s. 74; Hüseyin Çınar, “Ankara'da Hayırsever Bir Sultan: Melike Hâtun”, *Vakıf Kuran Kadınlar*, (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2019), s. 40.

⁸¹ Gökçe Günel, Ali Kılıç, “Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak”, *Ankara Araştırma Dergisi*, III/I, (2015), s. 97.

⁸² Ali Vedat Oygür, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ankara'nın Meydanları”, *Ankara Çiğdem Dergisi*, Sayı 29, s. 13-21.

Bir diğer şüpheli ölüm vakası ise Ali b. Hasan'ın eşi Mahi Hatun'un ölümüdür. Bu konu ile ilgili farklı tarihlerde üç belge mevcuttur. Bu durum davanın uzun ve çekişmeli sürdüğünü göstermektedir. İlk belgede, Subaşı Mehmed Bey, **12 Mart 1661** tarihinde mahkemeye başvurarak, Ali b. Hasan'ın bir ay önce, yani **11 Şubat 1661** tarihinde eşini darbederek öldürdüğünü iddia etmiştir. Bunun üzerine sanık Ali, sorguya çekilmiştir. İfadesinde, eşinin beş gündür hasta olduğunu ve bu sebeple vefat ettiğini belirtmiştir. Bunun üzerine gasl/gassal görevinde bulunan kadınlara, iddia edildiği gibi, Mahi Hatun'un bedeninde darp izlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Sorgusu alınan kadınlar, Mahi Hatun'un bedeninde darp veya yaralanma belirtisine dair herhangi bir iz görmediklerini ifade etmişlerdir. Kadınların sorgusundan sonra bu kez İmam Cafer Efendi ve mahalle ahalisinden birkaç bilirkişinin, Mahi Hatun'un eşi Ali'nin nasıl biri olduğu konusunda görüşlerine başvurulmuştur. Nihayetinde davanın ilk aşamasında mahkeme heyeti, darp iddiasının asılsız olduğuna oy birliğiyle karar vermiştir.⁸³

25 Haziran 1661 tarihli ikinci belgede bu kez Mahi Hatun'un kız kardeşi Evdok Hatun, Ali b. Hasan'ın kardeşini darbederek öldürdüğünü iddia etmiştir. Evdok Hatun, Ali'nin şiddet uyguladığını ancak bunu inkâr ettiğini, şahitleri bulunmadığı için de iddiasını ispatlayamadığını ifade etmiştir. Bu iddia üzerine mahalle ahalisine tekrar başvurulmuş; ancak ahali Ali'ye iftira atıldığını, Mahi Hatun'un kendi eceliyle öldüğünü ifade etmiştir.⁸⁴ Son olarak 25 Ağustos 1662 tarihli üçüncü belgede ise Mahi Hatun'un erkek kardeşi Mümin? b. Bulgar'ın daha önce vermiş olduğu ifadesini değiştirdiği görülmektedir. Önceki ifadesi, kız kardeşi Mahi Hatun'un eşi tarafından darp sonucu öldürüldüğü yönündeydi. Ancak bu kez, söz konusu iddiasının doğru olmadığını, Ali b. Hasan'ın kız kardeşlerini öldürmediğini ve bu olayla hiçbir ilgisinin bulunmadığını beyan etmiştir.⁸⁵

Mümin b. Bulgar, ilk ifadesinde ısrarla kardeşinin darp sonucu öldüğünü iddia etmiştir. Ancak aradan bir yıl geçtikten sonra davadan çekilmesi durumu, bu ölüm vakasını şüpheli kılmaktadır. Ayrıca diğer darp ve yaralama vakalarında benzer hadiselerin yaşanması, bunun da bir cinayet vakası olması ihtimalini güçlendirmektedir. Örneğin Yenice Mahallesi sakinlerinden Ayşe bt. Halil, eşi Hacı Ömer tarafından darbedilerek yatalak hâle getirilmiştir. Mahkemeye gidecek durumda olmayan Ayşe Hatun adına Mustafa b. Yunus vekil olarak tayin edilmiş ve mezbûr şahıs hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. Buna göre Ayşe Hatun, eşi tarafından şiddetli şekilde darbedilmiştir. Ancak Hacı Ömer'in suçu inkâr etmesi üzerine Mevlâna Muslihiddin ile birlikte mahalle ahalisinden bazı kişiler olay yerine gidip Ayşe Hatun'nun sorgusuna başvurmuşlardır. Ayşe Hatun, eşi tarafından darbedildiğine dair ifade vermiştir. Ayşe Hatun, bu sebepten dolayı ölmesi hâlinde, dem ve diyetin eşinden talep edilmesini istemiş ve bu talebi uygun görülmüştür. Ancak Mahi Hatun olayında, şikâyetler bir cinayeti işaret etmesine rağmen herhangi

⁸³ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 531, hk. 32.

⁸⁴ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 531, hk. 184.

⁸⁵ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 532, hk. 205.

bir delil ya da şahit bulunamadığından mahkeme kararı Ali b. Hasan'ın lehine sonuçlanmıştır.

Yine darp sonucu ölümle neticelendiği iddia edilen bir diğer vaka Güher bt. Hasan adında bir hatunun ölümüdür. Güher Hatun'un, Recep Bey oğlu Hüseyin adındaki şahıs tarafından darbedilerek öldürüldüğü iddia edilmiştir. Yapılan şikâyet üzerine, keşif heyetinde bulunan Mevlâna Osman Efendi, mübaşir Ahmed Ağa ve ahaliden bazı kimseler olay yerine giderek, söz konusu durum hakkında geniş kapsamlı bir soruşturma başlatmışlardır. Kadı Osman Efendi, olay yerini teftiş etmiş ve ahalinin ifadesine başvurmuştur. Ahalinin beyanına göre, maktule Güher Hatun, birkaç gün önce taun (veba) hastalığına yakalanmış ve bir müddet sonra bu rahatsızlık sebebiyle ölmüştür. Yapılan keşif neticesinde, maktulenin sol kulağının arkasında taun belirtisi, sağ baldırında ise kabarcıklar tespit edilmiştir. Buna mukabil vücudunda darp yahut yaralanmaya işaret eden herhangi bir iz görülmemiştir. Ancak Güher Hatun'un eşi ifadesinde “Zevcemi mezbur Recep Bey oğlu Hüseyin darbederek öldürdü” diye iddiasını açıkça dile getirmiştir. Bunun üzerine kadı söz konusu durumu ve ifadeleri kaydederek ilgili makama göndermiştir. Bu davada dikkat çeken husus, ismi geçmesine rağmen Recep Bey oğlu Hüseyin'in mahkemede bulunmaması veya kendi adına bir vekilinin olmamasıdır. Sürece dair sonraki kayıtlarda herhangi bir bilgi bulunmadığından, davanın nasıl sonuçlandığı bilinmemektedir.⁸⁶

Darp sonucu öldükleri iddia edilen kişilerin genellikle taun hastalığından dolayı öldükleri ortaya atılmıştır. Yapılan teftişler neticesinde bu tür vakalarda maktulelerin genellikle kulağının arkası, bacağı gibi vücudunun belirli bölgelerinde taun belirtileri bulunmuştur. Mevzubahis hastalığın belirtileri hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olunmasa da hastalığın insan bedeninde ortak semptomlar göstermesi tabii bir durumdur. Burada dikkat çekilmek istenilen konu aslında “ortada bir suç yoksa neden suçlunun olduğu” sorusudur. Öte yandan bu vakaların birçok sebebi olmakla birlikte, diyet uygulaması ve mütesellim, mübaşir, subaşı gibi kişilerce alınan cürm ve cinayet vergisi önemli sebepler arasında gösterilebilir.⁸⁷ Örneğin Mehmed b. Ebubekir, kayınvalidesi Ayşe bt. Mehmed'in mütesellim Ali Ağa'ya giderek kendisine iftira attığını ileri sürmüştür. Buna göre Ayşe Hatun damadının, kızı Saime bt. Ali'yi darbederek öldürdüğünü iddia etmiştir. Ancak Mehmed, iddiaları reddederek eşinin bir müddettir hasta olduğunu ve bu hastalık sebebiyle öldüğünü ifade etmiştir. Buna rağmen mütesellim Ali Ağa'nın kendisine eziyet ettiğini ve kendisini evinden kovduğunu belirtmiştir. Ayşe Hatun ise ifadesinde kızının ölümünde damadının bir dahili olmadığını, ayrıca mütesellime herhangi bir şikâyetle bulunmadığını söylemiştir.⁸⁸ Bu durum mütesellimin, cürm ve cinayet vergisini tahsil etmek amacıyla bu tür bir müdahalede bulunmuş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

⁸⁶ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 524, hk. 287.

⁸⁷ Halaçoğlu, “Cürm ü Cinayet Resmi”, s. 138-139.

⁸⁸ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 538, hk. 130.

Şüpheli cinayetlerle ilgili davalar, dönemin hukuki ve toplumsal koşulları çerçevesinde değerlendirildiğinde, delil yetersizliği sebebiyle çoğunlukla bir noktada tıkanmış ve davacılar açısından sonuçsuz kalmıştır. Şer'i mahkemeler, tanık beyanlarına ve mevcut fiziki bulgulara dayalı olarak karar vermektedir. Ancak ölüm sebebine dair kesin tıbbi verilerin bulunmaması, şahitlerin çelişkili ifadeleri ve bazen yerel idarecilerin müdahalesi sebebiyle davaların genellikle sanık lehine sonuçlandığı görülmektedir. Sonuç olarak mevcut kayıtlar ve şer'iyeye sicillerinde yer alan belgeler de söz konusu olayların ardındaki hakikati aydınlatmada sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

6. Kadın Cinayetlerinde Hukuki Süreç

İncelenen dönemdeki sicillerde genel olarak ya aile fertleri ya da ahaliden bazı kişilerin yönetime ihbarları ile cinayetlerin keşif süreci başlıyordu. Bunun üzerine keşif için hukuk kuralları gereği kadı ve mütesellim tarafından tayin olunan mübaşir, subaşı, naip gibi bir görevli ile ahalinin ileri gelenlerinden birkaç kişiden oluşan bir heyetle olay mahalline gidilirdi. Kadın cinayetlerinde genellikle bu heyette kadınlar da bulunurdu. Çünkü gelen şikâyetlerin bazıları maktulenin darp sonucu öldüğü iddiasını taşıdığından, ölen şahsın cesedi kadınlarca keşif ve müşahede edilirdi. Ancak dava gecikmeli açılmışsa bu kez gasleden kadınlardan cesede yönelik bilgi istenirdi.⁸⁹ Daha sonra kişilerin sorgusuna ve şهادetlerine başvurulup çıkan sonuç bir tutanak hâlinde meclis-i şer'e gönderilirdi. Örneğin şüpheli cinayetlerden biri olan Hatice bt. Mehmed adındaki hatunun, annesi tarafından bir cinayete kurban gittiği iddia edilmiştir. Annesinin yetkililere verdiği ifadeye göre kızı Hatice, eşi tarafından darbedildiği ve aldığı yaralar nedeniyle ölmüştür. Yetkililere gelen ihbar üzere kadınların da içinde bulunduğu bir heyetle keşif için olay yerine gidilmiş ve ceset kadınlarca müşahede edilmiştir. Sonuç olarak kadınların verdiği ifadede cesette herhangi bir darp veya yaralama belirtisi bulunmamıştır.⁹⁰ Burada kadınların da keşif heyetinde bulunması, bir bakıma şer'i hukuk kaideleri gereği ve Osmanlı toplum ahlakı bakımından, bir kadının ölmesi durumunda dahi mahremiyetine önem verildiğini göstermektedir.

Mahkemeye intikal eden 21 davadan 8'inde davanın kesin olarak sonuçlandığı görülmüştür. Bunlardan Fetihna Hatun'un davasında kısas talep edilmiş ve mahkeme tarafından bu talep uygun görülmüştür. Markupe, Müslime ve Ayşe Hatun ve Ayşe bt. Mehmed davaları sonucunda diyet ödenmesine hükmedilmiş; bunlardan Ayşe Hatun'un diyeti ise kendi mirasından karşılanmıştır. Ayşe Hatun'un ağabeyi tarafından katledilmesi sonucunda şer'i hükümler gereği kısas uygulaması gerekmektedir. Ancak kardeşlerinin her birinin kısıstan vazgeçmeleriyle, kadı diyet bedelini 29.800 akçe olarak belirlemiştir. Mirası olan 44.000 akçenin yarısının eşine, kalan yarısının ise üç kardeşine paylaştırılmasına karar verilmiştir. Ailesinin itirazlarına rağmen kadı söz konusu 22.000 akçeden diyet bedelinin tahsil edilmesine

⁸⁹ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 531, hk. 32.

⁹⁰ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 516, hk. 568.

ve geri kalan 7.800 akçenin ise eşine ödenmesini karara bağlamasıyla sulh akdi gerçekleşmiştir.⁹¹ Markupe ve Müslime hatunların diyet bedelleri ise 40'ar kuruştan hesaplanmıştır. Ayşe bt. Mehmed davasında da verilen diyetin bedeli 80 riyali kuruş olmuştur. Vahide Hatun davası, çocukların bülüğ çağına gelinceye kadar ertelenmesiyle; Mahi Hatun davasında ise davacıların davadan feragat etmesiyle suçlu bulunan maktulenin eşi serbest kalarak dava kapanmıştır. Diğer davaların ise tutanakları tutulmuş ancak kararın ne yönde olduğu net olarak belirtilmemiştir. Ayrıca ölen 21 kadından 2'si gayrimüslim olup geri kalanların tamamı Müslümandır. Aşağıdaki tabloda ölen ve öldürülen 21 kadın hakkındaki bilgiler detaylı olarak yer almaktadır.

Tablo 3: 1643-1672 Yılları Arasında Ankara Sancağında Öldürülen 21 Kadının İsimleri⁹²

Yıl	Ölen Şahıs	Fail	Olay Mahalli	Suç Aleti	Ölüm Sebebi	Mahalle/Köy
1644	Fetihna bt. Ahmed	Yabancı	Ev	Hançer	Yaralama	Yusuf Habbaz
1644	Hatice bt. Mehmed	Şüpheli (Eşi)	Ev	-	Darp	Şeyh İzzeddin Mh.
1652	? Hatun	Eşi	Ev	-	Yaralama	Çakırlar Köyü
1655	Hayrunnisa bt. Mahmud	Şüpheli	Sultan Meydanı	-	-	Halife Bayezid Mh.
1655	Güher bt. Hasan	Yabancı	Ev	-	Darp	? Köyü
1655	Fatma Hatun	Şüpheli (Eşi)	Ev	-	Korku	Dodurga Köyü
1656	Markupe bt. Toris	Yabancı	-	Taş	Yaralama	Yenice Mh.
1657	Ayşe Hatun	Meçhul	Ev	Balta	Yaralama	Yakub-ı Harrat Mh.
1658	Ayşe bt. Mehmed	Yabancı (Failler: Kadın)	Hamam	-	Darp/ Yaralama	Bazar Ganem Mh.
1659	Müslime Hatun	Şüpheli (Eşi)	Ev	-	Saradan	Mukaddem Mh.
1660	Timurhan (Cariye)	Efendisi	Sokak	-	Boğarak	Buryacı Mh.
1661	Mahi bt. Bulgar	Şüpheli (Eşi)	Ev	-	Darp	Mukaddem Mh.
1661	Vahide bt. Ahmed	Ağabeyi	Ev	Bıçak	Yaralama	İbni Gökçe Mh.
1663	Ayşe bt. İbrahim	Ağabeyi	Busal Köyü	-	Yaralama	Erzurum Mh.
1665	Emine hatun	Ağabeyi	Ev	Bıçak	Yaralama	Keyyalin Mh.
1665	Eklince? (Cariye)	Şüpheli	Ev	İp	Boğarak (İntihar)	Alacaathı Köyü

⁹¹ BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 533, hk. 324-336.

⁹² BOA, MŞH.ŞSC.d., no. 515, hk. 491; no. 516, hk. 327-567-568-632; no. 522, hk. 256; no. 524, hk. 43-265-287; no. 525, hk. 207; no. 528, hk. 221; no. 529, hk. 39-207; no. 530, hk. 114; no. 531, hk. 32-240; no. 533, hk. 336; no. 534, hk. 359-251; no. 536, hk. 132-236; no. 536, hk. 356; no. 537, hk. 368-265; no. 539, hk. 270.

Yıl	Ölen Şahıs	Fail	Olay Mahalli	Suç Aleti	Ölüm Sebebi	Mahalle/Köy
1668	Fatma hatun	Meçhul	İstanbul Kuyusu	-	Yaralama	Papani Mh.
1668	Körpeli Hatun	Meçhul	Ev	İp	Boğarak	Cemşid Köyü
1668	Teslime bt. Ramazan	Meçhul	Ev	-	Yaralama	Aylakzi Köyü
1669	Bağdat Hatun	Eşi	Ev	Bıçak	Yaralama	Eşhor Mh.
1672	Kehriman (Cariye)	Şüpheli	Ev	İp	Boğarak (İntihar)	H.Bayram Veli Mh.

Sonuç

1643-1672 yılları aralığına ait 25 Ankara şer'yye sicili üzerinde yapılan inceleme neticesinde, Ankara sancağında toplam 194 cinayet davası tespit edilmiştir. Mahkemeye intikal eden toplam 21 cinayet vakası bulunmaktadır. Ancak söz konusu 21 davadan 8'i şüpheli kadın ölümleri olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte 13 kadının kasten öldürülmesi dolayısıyla bu vakalar kadın cinayetleri adı altında değerlendirilmiştir. Bunlardan faili meçhul olan beş vaka İslam-Osmanlı hukukuna uygun olarak muhakeme edilmiş, neticede kasame uygulaması çerçevesinde diyet bedelinin ahaliden tazmin edilmesine karar verilmiştir. 13 cinayetin toplamında altı dava kesin olarak karara bağlanmıştır. İki vakada delil yetersizliğinden zanlı serbest bırakılarak dava kapatılmıştır. Diğer iki vakada maktulenin yakınları kısas talep etmiş ve talepleri uygun bulunmuştur. Bir vakada yakınları küçük olduğundan bülüğ çağına girene kadar dava ertelenmiştir. Üç davada diyet ödenmesine hükmedilmiştir. Bu cinayetlerin dokuzu aile dışından kişiler tarafından işlenmiştir. Ev ortamında ve aile fertleri tarafından işlenen on bir cinayetin faillerinin üçü ağabey ya da erkek kardeş, altısı maktulelerin eşleridir. Ayrıca beş faili meçhul cinayetin de aile fertleri tarafından ve namus meselesi gerekçesiyle işlenmiş olma ihtimali vardır. Cinayetlerin işlenme şekline bakıldığında ekseriyetle bıçak, balta, kılıç, hançer gibi kesici aletler kullanılmış ve sebebi bilinmese de çoğu şüpheli kadın ölümlerinin darp sonucu meydana geldiği ileri sürülmüştür. İhbar edilen cinayet davalarında keşif heyetinde ekseriyetle kadınların bulunduğu görülmektedir. Bu durum gerek Osmanlı toplumun anlayışında ve Osmanlı hukukunda kadınlara verilen saygı, güven, önem açısından ve gerekse İslami değerler çerçevesinde kadınların bulunduğu konumun gösterilmesi açısından değerli bulunmaktadır. Ezcümle, XVII. yüzyılda sicillerde tespit edilen kadın, çocuk, yaşlı veya erkek toplam öldürülen 194 kişi arasında müteveli, yeniçeri, köleler gibi toplumun çeşitli katmanlarından kişiler de bulunmaktadır. Bu durum, incelenen dönemde öldürülen kadınların kayıt altına alınış biçimlerinin, günümüzdeki cinsiyet temelli kadın cinayetleri anlayışından farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Kayıtlar, cinayetlerin doğrudan cinsiyet bağlamında bir farkındalıkla değerlendirilmediğini göstermektedir.

EXTENDED ABSTRACT

The article it first addresses the status of women in pre-Islamic Turkic societies and then analyzes the rights women possessed within the Ottoman social and legal structure, alongside the homicide cases documented in the şer'iyye court registers. The study specifically evaluates the murders and suspicious deaths of women recorded in the district of Ankara between 1643 and 1672 within the conceptual framework of Islamic-Ottoman law. In the Ottoman context, women enjoyed rights guaranteed by Islamic law, including inheritance, marriage, divorce, and property ownership. Court records clearly show that women actively used judicial mechanisms. For instance, a significant portion of mid-seventeenth-century divorce cases in Ankara were initiated by women themselves. The state sought to maintain public order and deter crime through mechanisms such as *kasâme*, *diyet*, and *kıyas*, and in theory, the legal process functioned without discrimination on the basis of gender, religion, or ethnicity. Nevertheless, domestic violence and women's murders were not entirely eliminated. A substantial portion of the article is devoted to tracing the historical origins of the modern concept of "femicide." Until 1801, homicide cases were typically treated under the general category of "homicide," without gender-specific connotations. The term femicide first appeared in the 1801 publication *The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century*, and by the mid-nineteenth century it had begun to appear in dictionaries. Even so, the term continued to function primarily as a biological descriptor until the late twentieth century; it was only in the 1980s and 1990s that feminist scholarship transformed it into a political concept emphasizing the killing of women because they are women. Following this historical and conceptual overview, the study examines the scope of the term "cinayet" (homicide) in Islamic-Ottoman law. Homicide encompassed not only intentional killing but also unlawful acts against both person and property. Islamic law categorizes crimes into *hudud*, *qisas*, and *ta'zir*; homicide falls under *qisas*. Institutions such as *qisas*, *diyet*, and *kasâme*-rooted in pre-Islamic practices- aimed to maintain public order and protect both life and property. Ottoman criminal law implemented these principles through a combination of Hanafi jurisprudence and *örfi* (customary) regulations; the imperial law codes from Mehmed II to Suleiman the Magnificent prescribe punishments such as hard labor, fortress imprisonment, exile, or execution for crimes including murder, assault, and theft. The core of the study is the analysis of 194 homicide cases identified in twenty-five Ankara şer'iyye registers dated 1643-1672. During these roughly thirty years, 156 Muslim men, 21 Muslim women, 13 non-Muslim men, and 4 non-Muslim women were recorded as victims, alongside several male and female slaves and children. That the number of homicides in Ankara exceeds the total number of all types of criminal cases identified in the contemporaneous records of Manastır- despite comparable population levels-demonstrates the severity of public-order problems in Ankara. Among the 194 cases, women 21 in total- were identified as victims of murder or suspicious death. Of these, 13 were classified as intentional killings and 8 as suspicious deaths. Most intentional homicides were perpetrated by family members: fathers, brothers, or husbands. The majority occurred within the home (15 of 21), and tools such as ropes, knives, axes, and stones were used. This pattern underscores both the magnitude of domestic violence and the "facilitating" effect of enclosed domestic spaces on such crimes. Violence against women in these records extends beyond murder: kidnapping, sexual assault, attempted rape, slander concerning chastity, and verbal abuse also appear frequently. Some complex cases involved both *hudud* and *qisas* elements- for instance, attempted poisoning combined with kidnapping. In certain cases, victims'

claims for diyet were upheld, while in others, due to insufficient evidence or lack of witnesses, suspects were acquitted. In cases of unidentified perpetrators, the kasâme procedure played a central role. This mechanism required the inhabitants of the neighborhood or village where the body was found to collectively pay the diyet, functioning both as a deterrent and as a form of communal responsibility. However, in several cases the kasâme and diyet processes intersected with the *cürm u cinayet* tax, suggesting that local officials such as the mütesellim may have intervened with fiscal motives. Suspicious deaths often involved explanations such as plague, epilepsy, illness, fire, or suicide, while relatives or neighbors alleged assault. The death of Hayrunnisa Hatun—declared a natural death due to epilepsy despite her body being found days later in a busy public square far from her home—illustrates the limitations of judicial procedures in uncovering the truth. The absence of medical examinations or autopsies, conflicting testimonies, and occasional interference by local authorities frequently resulted in outcomes favorable to the accused. The legal process typically began with a report to the authorities, after which a delegation composed of the *kadı*, *mütesellim*, *mübaşir*, *subaşı*, and community members inspected the scene. In cases involving female victims, women participated in the inspection or the testimonies of female gassals were solicited to maintain modesty. Eight cases reached definitive judgments—some resulting in qisas, others in diyet, and some being postponed or dismissed following renunciation of claims. In conclusion, the article demonstrates that the women’s murders recorded in seventeenth-century Ankara şer’iyye registers were conceptualized differently from today’s gender-based understanding of “femicide.” The Ottoman use of the terms *maktul* and *maktule* served merely to indicate biological sex, while homicide cases were evaluated primarily within the broader framework of social order and public security. Nonetheless, the data reveal that women were often killed due to domestic violence and notions of “honor,” showing that the home and the family were not always safe spaces. The limited capacity of both şer’i and örfi legal mechanisms further indicates that the underlying realities of these cases often remained only partially illuminated.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Meşihat (MHŞ), Ankara Şer’iyye Sicilleri, no: 515; 516; 517; 518; 520; 522; 523; 524; 525; 528; 529; 530; 531; 532; 533; 534; 535; 536; 537; 538; 539.

Kâmil Kepeci (KK.d.) No: 2623.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.), no. 3157.

Araştırma ve İncelemeler

Acar, Hasan: “Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın”, *İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, 6/21, (2019), 395-411.

Açıl, Okan: “İlk Türk Devletlerinde Kadın Algısı ve Kadın Hakları”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/3, (2016), 63-72.

Akdağ, Özcan: “Ortaçağda ‘Fail’ Kavramı ve Tanrı”, *Bilimname*, XXIX, Sayı: 2, (2015), 231-243.

Akman, Mehmet: “Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III, Sayı: 5, (2005), 489-512.

Akman, Mehmet: *Osmanlı Devleti’nde Ceza Yargılaması*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004.

- Altındeğer, Sabiha: "17. Yüzyılda Trabzon'da Hukuki Arabuluculuk ve Uzlaşma (Es-Sulhu Seyyidü'l-Ahkâm/Sulh En İyi Hükümdür)", *History Studies Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, XIII, Sayı: 5, (2021), 1425-1451.
- Âşıkkulu, Emin: "Meçhul", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXVIII, (2003), 286-288.
- Aydın, M. Âkif: *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020.
- Bardakoğlu, Ali: "Diyet", *DİA*, XI, (1994), 473-479.
- Bardakoğlu, Ali: "Kasâme", *DİA*, XXIV, (2001), 528-530.
- Bardakoğlu, Ali: "Katil", *DİA*, XXV, (2022), 45-48.
- Berktaş, Fatmagül: *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- Can, Ayhan: "Rumeli Ahkâm Defterlerine Göre Avlonya Sancağı'nda Faili Meçhul Cinayetler ve Kasâme Uygulamasına Dair Bir Değerlendirme (1745-1780)", *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri*, I, İstanbul: Onikilevha Yayınları, (2016), 799-817.
- Çınar, Hüseyin: "Ankara'da Hayırsever Bir Sultan: Melike Hâtun", *Vakıf Kuran Kadınlar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, (2019), 37-72.
- Çiçek, Mustafa: "Türk ve Alman Ceza Hukukunda Yan Yana Faillik", *EBYÜ-HFD*, XXVI, Sayı: 2, (2022), 561-596.
- Dağcı, Şamil: "Kısâs", *DİA*, XXV, (2022), 488-494.
- Demircan, Yasemin: "Sözlü Tarihin Vesikalardaki Yansımaları: Velioglu Ahmed Efendi Cinayeti", *Studies of The Ottoman*, Cilt 1, Sayı: 1, (2011), 63-68.
- Diana E. H. Russell, "Femicide: Politicizing the Killing of Females", s. 28, Erişim Tarihi: 11.11.2024. <https://cpcjalliance.org/wp-content/uploads/2014/08/10k.-FemicideReport.pdf#page=36>;
- Dinçergök, Burak: *Osmanlı Manastır'ında Suç ve Ceza*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023.
- Döğüş, Selahattin: "Kadın Alplardan Bacıyan-ı Rum'a (Anadolu bacıları teşkilatı); Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII, Sayı: I, (2015), 127-150.
- Erdoğan, Mehmet: *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.
- Esensel, Mine: *Osmanlı Devleti'nde Kadına Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.
- Eş-Şazelî, Hasan Ali: "Cinayet", *DİA*, VIII, (1993), s. 14-15.
- Fariba Zarinebaf-Shahr, "Women and the Public, Eye in Eighteenth-Century İstanbul", *Women in the Medieval İslamic World-Pover, Patronage, and Pietiy*, (Edit. G. R.G. Hambly). New York: St. Martin's Press, 1998.
- Fehminaz Çabuk, "19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme", *İnsan & İnsan Dergisi*, 7/23, (2020), 1-19.
- Gazioğlu, Elif: "Kadın Cinayetleri: Kavramlaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar", *Sosyal Politika Çalışmaları*, Cilt: 7, Sayı: 30, (2013), 89-100.
- Gülsoy, Ersin: *Girit'in Fethi ve Osmanlı İdaresinin Kurulması: 1645-1670*, İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2004.
- Günel Gökçe ve Ali Kılıcı: "Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak", *Ankara Araştırma Dergisi*, III/I, (2015) 78-104.
- Gürhan, Veysel: "18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kadın ve Hukuk: Amid Mahkemesi'nde Kadınların Hak Arama Süreçlerine Dair Bazı Değerlendirmeler", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, VI, Sayı: 3, 1644-1664.
- Gürhan, Veysel: "18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kadın ve Hukuk: Amid Mahkemesi'nde Kadınların Hak Arama Süreçlerine Dair Bazı Değerlendirmeler", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, VI, Sayı:3 (2017) 1644-1664.

- Halaçoğlu, Yusuf: "Cürm ü Cinayet Resmi", *DİA*, VIII, (1993), 138-139.
- İbn Sînâ: *Metafizik (Kitâbu's-Şifâ)*, I, Çev. Ekrem Demirli ve Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2013.
- İlgürel, Mücteba: "Abaza Hasan", *DİA*, I, (1988), 286-288.
- İlgürel, Mücteba: *Abaza Hasan Paşa İsyanı Huruc Ale's-Sultan*, İstanbul: Yeditepe Akademi Yayıncılık, 2023.
- İmber, Colin: *Şeriat ile Kanun Arasında Ebussuûd Efendi: Osmanlı'da İslami Hukuk*, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.
- İnalcık, Halil: *Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet*, İstanbul: Kronik Kitap Yayıncılık, 2017.
- İpşirli Argit, Betül: "Osmanlı Hukuk Çalışmalarında Kadın", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III, Sayı: 5, (2005), 575-622.
- John Carry, *The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century*, London, 1801.
- Kafesoğlu, İbrahim: *Türk Millî Kültürü*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998.
- Kartal, Mine: "XVIII. Yüzyılda Ayıntap'daki Kadın Cinayetleri Vakalarında Toplumun Tutumu ve Bu Cinayetlerin İşlenme Biçimlerinin İncelenmesi", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt 11, Sayı: 1, (2024).
- Oygür, Ali Vedat: "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ankara'nın Meydanları", *Ankara Çiğdem Dergisi*, Sayı: 29, (2021), 13-21.
- Özvar Erol ve Dorukhan Selçuk: "1660-1661 Yılı Erdel Seferi ve Bütçesi", *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, XXXVIII, Sayı: 2, (2016), 223-234.
- Pamir, Aybars: "İslâm ve Osmanlı Hukuku'nda Kasâme Müessesesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD)*, LIV, Sayı: 4/5, (2005), 343-344.
- Paydaş, Eren: "Hukuk Sosyolojisi Açısından Kasâme Kurumu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, XXI, Sayı: 2, (2016), 595-614.
- Peirce, Leslie: *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayıntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet* (Çev. Ü. Tansal). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005.
- Pervizat, Leyla: *Uluslararası İnsan Hakları Bağlamında Namus Cinayetleri: Kavramsal ve Hukuksal Boyutu ve Türkiye Özelinin Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Sağlam, Hadi: "İslam Hukuku Tarihinde Faili Meçhul Cinayetler Meselesi (Kasâme Müessesesi)", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, III, Sayı: 2, (2010), 485-531.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978.
- Selçuk, Hava: "The Jelali Abaza Hasan Rebellion And Its Reflections on Kayseri", *Turkish Studies*, Cilt III, Sayı: 4, (2008), 664-686.
- Sırım, Veli: "İslam'da Diyet Uygulaması ve Sosyo-Ekonomik Yönde Değerlendirilmesi", *Tevilat*, IV, Sayı: I, (2023), 278-295.
- Şeref, Erdoğan: *Ankara'nın Tarihi Semt İsimleri ve Öyküleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002.
- Üçok, Coşkun, Ahmet Mumcu ve Gülnihal Bozkurt: *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara: Turhan Kitapevi, 2020.
- Ünal, Mehmet Ali: *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011.